

L'ús del documental a l'aula per promoure els drets humans i la solidaritat

Formació per al professorat de cicle superior de
primària, secundària i batxillerat.

En el marc de l'exposició:
Més a prop, coneixement + compromís + cooperació

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

Més a prop, coneixement + compromís + cooperació

Garantir una vida digna amb el dret a l'aigua, l'alimentació, la salut i l'educació

La Sala Cotxeres del Palau Robert acull, fins al 7 de gener de 2014, l'exposició "més a prop, coneixement + compromís + cooperació", que reflexiona sobre les causes i els efectes de la pobresa, a partir de quatre drets humans bàsics com són l'accés a l'aigua, l'alimentació, la salut i l'educació.

L'exposició forma part d'una campanya més àmplia que analitza la situació dels drets humans en diversos països del món i dona a conèixer la tasca que institucions i entitats de cooperació al desenvolupament, la pau i els drets humans realitzen des d'àmbits diferents perquè totes les persones, visquin on visquin, puguin tenir una vida digna, i comparteix el que s'està fent des de la cooperació catalana per fomentar un desenvolupament sostenible tan del Nord com del Sud.

L'exposició "Més a prop", es complementa amb un programa d'activitats paral·leles de sensibilització, entre les quals destaca una mostra de cinema documental produïts per les ONG's catalanes, debats i dues sessions de contes per als infants, al Jardí del Palau Robert.

La mostra de documentals ofereix dues propostes diferenciades. La primera consisteix en la projecció de sis sessions documentals a la Sala d'Actes de les Cotxeres, obertes al públic en format cinefòrum dinamitzat per les ONG's que han participat en l'elaboració del documental. Els temes tractats són la salut, conflictes, consum responsable, aigua i gènere.

La segona proposta es presenta a la mateixa sala de l'exposició amb la projecció permanent d'un muntatge de diversos curts d'ONG's classificats per temàtiques: consum responsable i comerç just, desenvolupament, desplaçaments, drets dels col·lectius, conflictes i construcció de pau, educació, aigua i gènere.

La campanya ha estat organitzada per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, l'Ajuntament de Barcelona, la Diputació de Barcelona, la Generalitat de Catalunya, les universitats de Girona i Politècnica de Catalunya i més de trenta ONG de Desenvolupament, Pau i Drets Humans: Acció Contra la Fam, ACNUR – Comitè Català, Associació Catalana per la Pau, Càtedra Unesco de Sostenibilitat – Universitat Politècnica de Catalunya, Comissió de l'Agenda Llatinoamericana, Creu Roja, EduAlter, Enginyeria Sense Fronteres, Farmamundi, Fundació Apip-Acam, Geòlegs del Món, Medicus Mundi Catalunya, Quepo, Save the Children, UNICEF Oficina Catalunya, Universitat de Girona – Oficina de Cooperació per al Desenvolupament, Vision Films, CEAR Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat, Consell Comarcal del Barcelonès, Educació Sense Fronteres, Fundació Adsis, Fundació Ajuda en Acció, Fundació InteRed, Fundació Tus Ojos, IAP International Action for Peace, Metges del Món, OBREAL, VSF Justícia Alimentària Global, Xarxa de Consum Solidari, Associació de Periodisme Fora de Quadre i l'Associació Rella.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

*On comencen els drets humans
universals? En els llocs petits, prop de
casa; tan a prop i tan petits que no poden
veure's en els mapes del món. No obstant això, són
el món de la persona individual; el veïnat
on viu; l'escola o universitat on estudia;
la fàbrica, granja o oficina on treballa. Tals són
els llocs on cada home, dona i nen busca
igualtat de justícia, igualtat d'oportunitats,
igualtat de dignitat sense discriminació. Tret que
aquests drets signifiquin alguna cosa aquí, tindran
poc significat en cap altre lloc. Sense una acció
ciutadana coordinada per fer que es respectin
prop de casa, buscaríem en va el
progrés del món a major escala.*

— Eleanor Roosevelt,
Presidenta de la Comissió de les Nacions Unides
que va escriure la Declaració Universal
dels Drets Humans el 1948.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Índex

Plantejament formatiu

Reflexió sobre l'ús de l'audiovisual com a estratègia d'aprenentatge

Elements del llenguatge audiovisual

Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula

Pistes pràctiques per començar a utilitzar documentals i promoure la
Solidaritat i els Drets Humans

Material de suport. Referències

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Plantejament formatiu**

El present material s'ofereix com una eina d'autoformació i reflexió per al professorat interessat a portar a l'aula els documentals presentats en el marc de l'exposició “Més a prop, coneixement + compromís + cooperació”.

És fruit de la recopilació i sistematització de material vinculat a l'ús de l'audiovisual a l'aula (les seves bases pedagògiques, ètiques i pràctiques) preparat per als tallers presencials organitzats per a aquest efecte.

La proposta autoformativa es presenta com una alternativa de continuïtat i aprofundiment de la temàtica, combinant material teòric i reflexiu amb experiències audiovisuals en línia.

El material citat i/o enllaçat a la xarxa és d'accés lliure en els serveis de visualització més comuns (YouTube, Vimeo) i és responsabilitat única de les persones que els han posat a disposició.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Reflexió sobre l'ús de l'audiovisual com a estratègia d'aprenentatge**

Activitat 1

10:00 minuts

Abans de començar a utilitzar aquest material, es proposa fer una primera pluja d'idees amb les inquietuds, expectatives, dubtes i plantejaments inicials sobre el material en general (paraules vinculades als conceptes: documental, drets humans, solidaritat, educació, eines pràctiques, etc.)

1. En una full en blanc fes un llistat de 7 a 10 paraules que es relacionin amb el títol del material (5 minuts), primeres idees que et vinguin al cap.
2. Dedica 5 minuts a intentar construir una frase amb les paraules. El repte és escriure-ho amb l'estil de redacció d'un títol cinematogràfic.
3. Escriure-ho en el següent requadre:

Visionat 1

3:22 minuts

Es proposa el visionat d'un curt de 3:22 minuts i la reflexió posterior de l'Activitat 2

"Nana" (2003) de José Javier Rodríguez Melcón
<http://www.youtube.com/watch?v=EyurhSZn6Pk>

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Reflexió sobre l'ús de l'audiovisual com a estratègia d'aprenentatge**

Activitat 2

10:00 minuts

Després de visionar el curt “Nana” (Visionat 1), reflexiona sobre els següents aspectes:

- Quina és la intencionalitat de la persona que ha realitzat el vídeo?
- El vídeo podria utilitzar-se a l'aula?
- Quina temàtica o temàtiques podria introduir?
- Quins altres aspectes es podrien analitzar?
- Per què l'audiovisual podria ser una bona eina d'aprenentatge?
- L'ús d'audiovisuals i documentals té riscos?

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Reflexió sobre l'ús de l'audiovisual com a estratègia d'aprenentatge**

A continuació presentem algunes de les reflexions compartides en diferents espais de formació i intercanvi d'experiències sobre l'ús de l'audiovisual. No són conclusions ni consensos en la matèria, es presenten com a punt de partida per al professorat interessat a començar a introduir el documental com a estratègia d'aprenentatge.

Les obres audiovisuals no són neutrals. Són tries de la realitat.

L'estreta relació entre cinema i societat és molt important. La societat es veu reflectida al cinema; i el cinema d'una època és fruit de la societat d'aquell moment.

El cinema en particular -l'audiovisual i la televisió- té influència en la societat del moment: en construir un imaginari, uns models socials, etc.

Un exemple claríssim és el model de parella (basat en l'amor romàntic i heterosexual que ha promogut el cinema al llarg de la història).

Els mitjans de comunicació de masses són agents educadors. En contraposició als continguts televisius i la manera com solem mirar televisió: asseure's a mirar un film és un fet transcendent que cal fer amb tota l'atenció del món.

Les obres audiovisuals apelen a les nostres emocions, tan poc conegudes i tan poc treballades per nosaltres (a dins i fora de l'escola).

L'educació en valors no ha de perseguir tant ensenyar sinó ajudar a descobrir i pensar.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

El cinema genera motivació i crida a la reflexió sobre temes que afecten la vida diària.

L'audiovisual mostra l'existència de punts de vista variats sobre el món. I els alumnes s'animen a afegir les seves pròpies veus.

En relació a l'Educació per a la Ciutadania, l'audiovisual pot ajudar als joves a entendre i practicar les drets i responsabilitats que comporta viure en societat.

L'experiència audiovisual ens ofereix oportunitats de reflexió sobre nosaltres mateixos. Davant dels estímuls audiovisuals, la nostra actitud és passiva o activa?

L'ús de l'audiovisual a l'aula contribueix a augmentar les competències comunicatives, la capacitat d'usar el llenguatge apropiadament en les diverses situacions socials.

Vivint el procés de visionat, interpretació i apropiació, l'alumnat és protagonista del seu propi aprenentatge.

"El filme pone en juego un sistema de expresión que se dirige directamente a nuestra estructura sentimental y que aleja, por este motivo, el trabajo interpretativo de un cientifismo ligado únicamente a la razón y a la lógica.

Ello no implica, en modo alguno, que deba rechazarse todo esfuerzo intelectual o reflexivo, sino que es imprescindible combinar ambos procesos."

M. Coll, M. Selva y A. Solà. "El filme como documento de trabajo escolar". Cuadernos de Pedagogía, diciembre, 1995 (citado en "El cine en el universo de la ética").

- Avantatges i característiques de l'ús de documentals com a estratègia d'aprenentatge a l'aula

L'audiovisual a l'aula ens ajuda a:

- Desenvolupar la imaginació i el llenguatge.
- Promoure el gust per la pregunta i la crítica, el descobriment i la reinterpretació.
- Ampliar les capacitats expositives i de raonament
- Treballar aspectes lligats al món propi de l'alumnat, com ho és la imatge audiovisual.
- Posar en funcionament la memòria, l'enteniment i la sensibilitat per captar el significat més profund de la realitat que s'ha vist en un film.
- Prendre postures, formar-se opinions, comprendre, interioritzar una història i elaborar-ne les pròpies conclusions.

Imatge de: "Entre les murs" (2008), Laurent Canet

- **Recomanacions generals per a l'ús de documentals a l'aula**

L'educador ha de visionar prèviament els vídeos (per a conèixer continguts, definir nivells adequats, definir l'actuació pedagògica, definir objectius).

En funció dels objectius: Decidir el lloc en què es visionarà, com s'agruparà l'alumnat, seleccionar una de les possibilitats de visionat didàctic que el vídeo ofereix (motivar, obrir preguntes, respondre preguntes, transmetre informació, validar informació, avaluar).

Delimitar el temps del visionat. Decidir recursos tècnic. Decidir el tipus de participació que s'espera de l'alumnat.

Dissenyar les activitats que es duran a terme abans, durant i després del visionat.

La metodologia que escollim per al visionat dependrà de dos factors:

1. Objectius que vulguem assolir.
2. Material audiovisual del que disposem (cal que busquem informació i estiguem al dia amb diferents fonts).

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Elements del llenguatge audiovisual**

Visionat 2

4:23 minuts

Es proposa el visionat d'un curt de 4:23 minuts com a introducció a l'apartat de Llenguatge Audiovisual.

“Nicaragua és un país de colors (groc)” (2010) Alba Sud, Edualter.

<http://edualter.org/material/nicaragua/groc.htm>

Activitat 3

5:00 minuts

Un cop s'hagi fet el visionat 2, reflexionar sobre els següents aspectes:

Quins són els continguts del vídeo?

Des de quin enfocament i aproximació als protagonistes es realitza el vídeo?

Com es desenvolupa l'acció?

Quin és el paper de la persona que documenta les accions?

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Elements del llenguatge audiovisual

Primers passos per a la interpretació d'un vídeo

LA FITXA TÈCNICA

Títol: Hiyab

Director: Xavi Sala

Any de producció: 2005

País de producció: España (Alacant)

Format: cinema, 35 mm

Duració: curtmetratge - 8 min

Gènere: Ficció. Drama

Tema: Interculturalitat

Sinopsi: (presentació en unes poques línies)

Ens aporta una informació que hauríem d'estudiar abans d'endinsar-nos en un audiovisual. Qui l'ha fet i en quin context? Això ens ha de centrar el que veurem. Podem preguntar si coneixem l'autor/a i si hem vist més pel·lícules d'ell/a? Si hem vist altres pel·lícules fetes en aquest país? O que vagin sobre la mateixa temàtica? I reflexionar sobre l'època en que va ser feta i què estava passant llavors? Tot això emmarcarà aquella obra en un univers amb el que tindrà vincles i l'obra no apareixerà sola i descontextualitzada. És a dir, existeix sempre un context. A vegades no el coneixem, però hauríem d'intentar conèixer-lo si volem aprofitar tot el que una pel·lícula ens pot aportar.

EL GUIÓ (literari)

En la ficció:

Personatges (protagonista, secundaris,...).

Profunditat psicològica. Evolució del protagonista.

Conflicte → Clímax (desenllaç del conflicte).

En llargmetratges: 3 actes i 2 punts de gir.

En curts: 3 actes, clímax-punt de gir al final.

El guió en els documentals.

El guió en els reportatges.

Saber com funciona un guió ens orientarà per saber què està passant en cada moment en un audiovisual.

Un audiovisual explica una història i aquesta es fonamenta en personatges: un/a protagonista i personatges secundaris. Reconeixem al protagonista perquè la història s'explica a través dels seus ulls. Serà l'únic personatge que tindrà profunditat psicològica, amb contradiccions i lluites internes, i evolucionarà al llarg de la història, cosa que farà que ens identifiquem amb ell i els seus conflictes. Els personatges secundaris seran poc profunds i previsibles en els seus comportaments. Per altra banda, tota història és el camí des que es planteja un conflicte fins que s'arriba a un desenllaç (s'anomena clímax). Aquesta trama principal de la història es desenvolupa al llarg de tres actes: presentació, desenvolupament i desenllaç, separats per dos punts de gir en els que la història ha de patir un gir en la manera de buscar la solució al conflicte. En ells, la història semblarà redefinir-se, de manera que l'espectador trobarà renovades ganes de seguir atent a la història.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

Elements del llenguatge audiovisual

Primers passos per a la interpretació d'un vídeo

EL GUIÓ (continuació)

A banda de la trama principal, per enriquir les històries i fer-les més complexes, també hi ha trames secundàries fruit de conflictes secundaris. Exemples clars d'aquestes serien les històries d'amor entre personatges, les picabaralles entre uns i altres, etc... que acompanyen la trama principal. Si quan se soluciona el conflicte de la trama principal també se solucionen els conflictes de les trames secundàries (de vegades s'hauran solucionat abans, per distribuir estímuls al llarg de la pel·lícula), llavors el clímax final és especialment intens i pot deixar una sensació molt profunda en l'espectador.

Conèixer tots aquests funcionaments ens farà entendre què està passant, saber perquè estem sentint el que sentim, i copsar com s'han resolt aquests elements en la posada en escena de la pel·lícula.

Caldrà, per tant, fer-se preguntes sobre aquests elements que hem plantejat i intentar descobrir-los col·lectivament. Disseccionar pas a pas tots aquests elements amb preguntes concretes que facin anar-los descobrir i interpretant, i a mesura que avancem relacionar-los els uns amb els altres.

El cas dels curtmetratges, documentals i reportatges pot ser una mica diferent del cas dels llargmetratges de ficció tot i que sempre hi hauran els tres actes.

Els curtmetratges són massa limitats en el temps per necessitar 2 punts de gir que modifiquin el curs de la història, per tant els tres actes avancen fins al final on es dona el gir en la solució del conflicte.

En els documentals el plantejament pot ser semblant al de les ficcions, o pot ser més experimental i lliure.

En els reportatges, els tres actes escometen la missió d'explicar una informació periodística.

Entendre el guió, que és l'esquelet d'un audiovisual, ens permetrà entendre com s'ha construït i ens farà evident la finalitat amb el que ha estat concebut

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Elements del llenguatge audiovisual

Primers passos per a la interpretació d'un vídeo

L'ANÀLISI D'UNA PEL·LÍCULA:

- ANÀLISI NARRATIU:

Respon a entendre l'argument de la història que s'explica. Per explorar-lo podem preguntar sobre qui era el protagonista i la resta de personatges. Què els passava? Com reaccionaven? En quin tipus d'entorn succeïa la història? Quina era la situació inicial? Què passava al final? És el moment de reconstruir el que ha passat entre

totes, i desentrellaçar aspectes que no s'hagin entès del que ha passat. Aquí la posada en comú pot reforçar la percepció de la història i pot arribar a desenmascarar coses que se'ns han passat per alt.

- ANÀLISI FORMAL:

Sabent quina història se'ns ha explicat, ara voldrem saber com se'ns ha explicat i quins recursos formals del llenguatge audiovisual s'han fet servir.

Voldrem entendre com s'ha construït la història. Tindrà especial interès pensar com els recursos formals han tingut un impacte en la nostra percepció i ens han conduït per un camí en el que hem anat entent i sobretot sentint coses.

Podem preguntar-nos: Com s'ha descrit als personatges; com s'ha ambientat l'escenari; quin tipus de plans s'han triat en cada moment i per cada tipus de personatge; quin tipus de perspectiva ha adoptat la càmera (subjectiva, objectiva, contemplativa, involucrada...); si la càmera era fixa i estàtica donant un ritme pausat o era una càmera mòbil com ho seria una persona per seguir els moviments amb ritme àgil; el tipus de colors que s'han utilitzat i quines sensacions transmetien; quin angle de la càmera s'ha utilitzat; l'ús del so i del silenci en la història; l'ús de la música per emfatitzar certs tipus d'emocions, etc...

Com que tot aquest tipus d'anàlisis poden ser difícils de fer, serà especialment important prèviament haver donat a conèixer el llenguatge audiovisual i, després de la pel·lícula, anar fent preguntes sobre cada qüestió concreta que sembli rellevant.

Aquest tipus d'anàlisi ha de facilitar-nos una progressiva alfabetització audiovisual que ens prepari per veure-hi més enllà de les emocions que els audiovisuals desperten i vacunar-nos contra possibles manipulacions.

DIFERENTS DIMENSIONS DE L'ANÀLISI

- **Anàlisi narratiu:** Què passa?

- **Anàlisi formal:** Com ho explica? Amb quins recursos formals?

- **Anàlisi expressiu:** Què preten expressar al explicar-ho així?

- **Anàlisi subjectiu:** Què he sentit jo?

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Elements del llenguatge audiovisual

Primers passos per a la interpretació d'un vídeo

L'ANÀLISI D'UNA PEL·LÍCULA (Continuació):

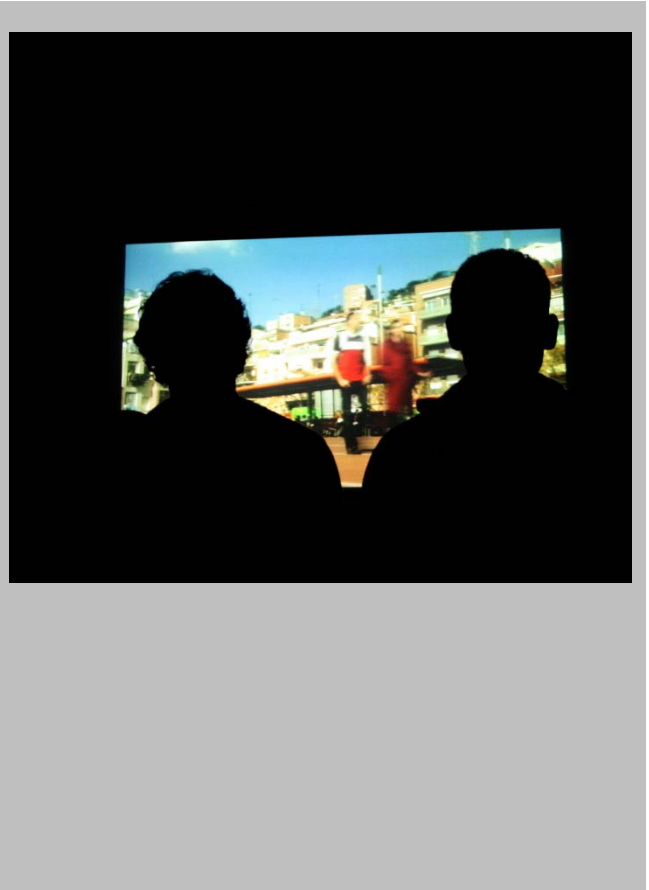
- ANÀLISI EXPRESSIU:

Molt lligat a l'anterior, aquest tipus d'anàlisi pretén entendre com la tria de recursos formals ens ha fet entendre els personatges d'una certa manera, com ens han fet viure la història, com ens ha provocat sorpresa envers certs elements i com han irromput aquests en la història.

Tot això ens ha fer adonar-nos que un audiovisual és una creació d'un autor per fer-nos sentir emocions i tenir certs pensaments. Hem de ser molt conscients que darrera d'una pel·lícula hi ha una intencionalitat, de manera que siguem menys innocents i vulnerables davant del poder que tenen els productes audiovisuals.

- ANÀLISI SUBJECTIU:

Consisteix en verbalitzar què ens ha fet sentir a cadascú. Tots haurem tingut sentiments i pensaments semblants, perquè l'autor ens haurà portat allí, però cadascú haurà rebut la història de manera diferent perquè cadascú té una vivència subjectiva depenent del seu món i circumstàncies. És important com a element d'autoconeixement d'un mateix i per permetre la consciència d'experiències individualitzades que ens identifiquen.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Necessitem conèixer el llenguatge audiovisual

S'ESCRIU AMB

Plans
Escenes
Seqüències
Actes (3 en un treball)

ENQUADRAMENT

Llei dels tres quarts. Número auri.
El moviment en l'enquadrament
(l'aire).
El fora de quadre.

ELEMENTS DE LA IMATGE

Formes dibuixades per la línia i el color.
Línies verticals, horitzontals i diagonals.
Direccions preferides.

QUÈ ÉS EL QUE ENS CRIDA L'ATENCIÓ?

El que reconeixem.
La forma.
La llum.
Els colors.
La zona enfocada.
El moviment.

Com estan fets els enquadraments, quins són els elements que se situen en els punts de màxima atenció per a l'espectador, així com la disposició que tinguin els elements que conformen la imatge (horitzontals, verticals o diagonals) provocaran unes sensacions o unes altres, cosa que ens permetrà tenir indicis de la intencionalitat de l'autor.

Així mateix saber quins elements ens criden l'atenció dins de l'enquadrament i adonar-nos de com s'han fet servir perquè ens fixem en certs detalls, o perquè siguem conscients d'uns detalls i altres els percebem subliminalment, ens ha de permetre entendre més per on ens volen conduir.

Sobretot en curtsmetratges o en escenes fonamentals podem fer un anàlisi pormenoritzat a base de preguntes que facin aflorar aquests aspectes.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Tipus de plans
(L'element de mesura: la persona)

GRAN PLA GENERAL

PLA GENERAL

PLA DE CONJUNT (mostra relacions entre persones)

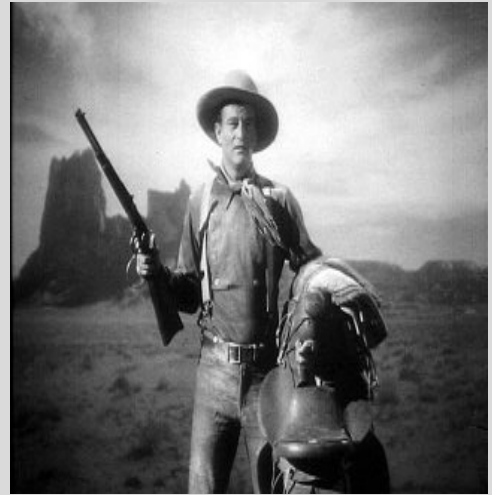
L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Tipus de plans
(L'element de mesura: la persona)

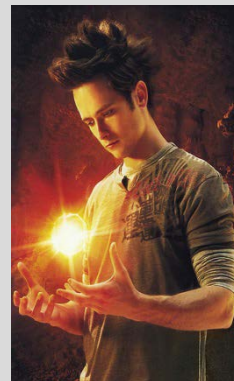
PLA SENCER

PLA AMERICA

PLA MIG (curt o llarg)

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Tipus de plans
(L'element de mesura: la persona)

PRIMER PLA

PRIMERÍSSIM PRIMER PLA

PLA DETALL

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Tipus de plans
(L'element de mesura: la persona)

En tot el reguitzell de tipus de plans que existeixen hi ha bàsicament dos elements en joc: Un és que com més ens apropem a les persones, més capacitat guanyem de percebre les emocions que descriuen les cares, i per contra, com més ens allunyem menys intervé l'emoció i dedicarem més atenció en veure l'acció, els moviments i les interrelacions. Per altra banda, també estarà en joc la importància que se li donarà en el pla a l'escenari o el fons en contraposició a la importància que se li donarà al personatge. Com més a prop, més importància té el personatge i menys l'entorn, i com més lluny, a l'inrevés. Podem analitzar això en escenes o, per exemple, en diàlegs entre personatges. Podrem adonar-nos com sovint les escenes comencen amb plans generals, que ens presenten l'entorn, i ens anem apropant als personatges, que a mida que parlin aniran revelant més emocions i conflictes, cosa que es posarà de manifest a través del contingut del que diuen i la manera d'expressar-ho, però també a través d'una aproximació partint dels plans general o de conjunt fins als primers o primeríssims plans. Igualment, ens podem preguntar quin tipus de sensació ens han volgut generar amb l'angle o posició de la càmera respecte del que mostra, que pot haver estat: neutre (mateix nivell), minimitzador (picat) o potenciador (contrapicat) dels personatges.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- Posició de la càmera

PLA ZENITAL (contrari del PLA NADIR)

PICAT

NORMAL

CONTRAPICAT

CONTRAPICAT PERFECTE

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **ALTRES TIPUS DE PLANS PARTICULARS**

POSICIÓ AÈRIA

PLA SUBJETIU

CONTRAPLA

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Més elements del llenguatge audiovisual**

MOVIMENT DE CàMERA:

Trípode, càmera en mà, zooms, travellings, paneigs, grues...

IL·LUMINACIÓ

Llum natural / artificial

Tipus d'il·luminació

Efectes

Temperatura de color

EL TEMPS

Duració dels plans.

Pla seqüència.

Rítmes.

Ritme per tall o per acció dins del pla.

LA VELOCITAT

Velocitat de la imatge:

Normal, càmera ràpida i càmera lenta.
(Permeten enfatitzar)

EL MONTATGE

Ordre dels plans.

Origen del muntatge (Efecte Kuleshev) i importància.

La continuïtat o raccord.

L'el·lipsi.

Flashback i flashforward.

L'AUDIO

El so suggereix (molt emocional).

So sincrònic, asincrònic i d'estudi.

So, paraula, silenci i música.

El superpla gràcies a l'audio (el fora de camp).

So sense imatge (o imatge sense so).

L'ús del so per enfatitzar.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Relació entre el Llenguatge Audiovisual i els continguts que es volen transmetre en un documental**

TEMA	PREGUNTES	COM ES MOSTRA?
Posició del director envers la realitat que mostra	El director és part d'aquesta realitat? És un visitant extern? Intervé en la realitat que mostra? És una realitat desconeguda?	Parla en primera persona? Fa canviar la realitat, Interpel·la els protagonistes (ex. Michael Moore)? Mostra el procés de descobriment, la investigació?
Posicionament del director envers els personatges	Són coneguts? Són desconeguts? Relació propera o distant? Aprofundeix en els personatges? No aprofundeix en els personatges?	Hi interactua? Els observa? Mostra situacions d'intimitat? Quins plans utilitza? Mostra les seves vides, dubtes, pors? Es limita a preguntar-los sobre un tema determinat (talking heads) o explica també a través de com actuen?
Objectivitat / subjectivitat	Pretén ser objectiu? Amaga o expressa clarament la seva opinió?	Utilitza veu en off? Es basa en entrevistes a experts? O quin tipus de personatges? Busca representar diferents punts de vista? Filma en primera persona? Usa la càmera subjectiva? Parla en primera persona?
Intenció	És informar? Provocar una reacció? Canviar actituds? Emocionar? Espectacularitzar?	Utilitza gràfics? Utilitza un llenguatge televisiu (proper al reportatge)? Llença missatges adreçats a l'espectador Complementa l'audiovisual amb altra informació (web, spots...)? Quina mida de plans i moviments de càmera utilitza? Utilitza primers plans, zoom in?

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Elements del llenguatge audiovisual**

Visionat 3

5:01 minuts

Es proposa el visionat d'un curtmetratge de 5:01 minuts

Extracte del documental "Sytoniser Amani". Activitat vinculada a la Unitat Didàctica "BURUNDI: QUÈ SIGNIFICA AMANI?" (2011) Associació La Bretxa
<http://www.youtube.com/watch?v=hWS4wgjAjco>

Visionat 4

1:17 minuts

Es proposa el visionat d'un curtmetratge de 1:17 minuts

Vídeo de la Campanya "Parin, aquí viu gent" de Veterinaris sense Fronteres.
A la costa de Saint Louis -la segona ciutat en població del Senegal- la pesca industrial està destruint i arrabassant els recursos pesquers.
<http://www.youtube.com/watch?v=DIGXT7WOGz8>

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Elements del llenguatge audiovisual**

Activitat 4

10:00 minuts

Es proposa analitzar i interpretar els tres vídeos (visionat 2, 3 i 4) per extreure elements del llenguatge audiovisual en relació als continguts d'aprenentatge per a un grup d'estudiants.

TEMA	EXERCICI D'INTERPRETACIÓ DEL PROFESSORAT	APLICACIÓ A L'AULA. CONTINGUTS D'APRENENTATGE QUE ES PODEN EXTREURE
Posició del director envers la realitat que mostra		
Posicionament del director envers els personatges		
Objectivitat / subjectivitat		
Intenció		

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula**

L'ús de l'audiovisual a l'aula comporta una responsabilitat per al professorat i un compromís per qui produeix i presenta material documental.

Les eines audiovisuals, són una poderosa manera de connectar amb realitats llunyanes (o properes) a través de l'emoció, la identificació, l'empatia i l'enfocament humà de les històries.

L'anterior, representa un delicat treball d'acompanyament per part de la persona educadora, perquè si la intenció de la intervenció és promoure una consciència crítica i transformadora davant situacions injustes, un camí erroni i perillós que pot prendre's és el de la presentació de situacions que facin sentir a l'alumnat incapaç d'actuar, desbordat per realitats complexes o, en el pitjor dels casos, manipulat per actuar d'una manera concreta, sense promoure l'autonomia personal que suposem que ha d'acompanyar la formació de la ciutadania crítica.

Hem dedicat aquest apartat a analitzar amb un cas molt exemplificador els riscos de l'ús (i abús) del mitjà audiovisual per fomentar la sensibilització d'una temàtica concreta: la guerra i la infància.

Es tracta del documental viral Kony 2012 i un vídeo sobre les reaccions d'un grup de nenes i nens.

La presentació d'aquests fragments no implica, per part de l'equip de preparació d'aquest material, que no es recomani el visionat del mateix. Tan sols ho presentem aquí com una mostra de les diferents maneres de presentar una temàtica i els riscos que comporta la utilització d'audiovisuals.

Acompanyem al visionat d'aquests vídeos amb una llista d'elements a tenir en compte i que poden ser indicadors per incorporar com a contingut d'aprenentatge crític a l'aula.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula**

Visionat 5

9:00 minuts

Es proposa el visionat dels primers 9:00 minuts del documental Kony 2012 per conèixer el plantejament del vídeo.

Extracte del documental Kony 2012

<http://www.youtube.com/watch?v=Y4MnpzG5Sqc&>

Visionat 6

8:59 minuts

Es proposa el visionat del vídeo Kids React to Kony 2012 (en anglès)

<http://www.youtube.com/watch?v=x-mzeZ6fQcE>

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula**
Elements a considerar en l'ús responsable de documentals a l'aula

IDEES PRECONCEBUDES

Preguntar-nos prèviament què sabem del tema que tracta per contrastar-ho posteriorment amb la informació que obtinguem del documental.

Identificar les idees preconcebudes.

Identificar estereotips i tòpics reproduïts al documental.

Per exemple: Penseu en programes de televisió i espots on apareixen nens i nenes dels països del sud. Com se'ls representa? Per què?

KONY 2012 de Invisible Children ✓

AUTORIA I INTENCIONS

De qui és l'autoria del documental? Qui més hi ha al darrere (institucions, ongs, empreses)?

Quina és la relació que estableixen els autors del documental amb l'audiència? Quina és la seva intenció?

Quin és el missatge final? És optimista? És pessimista?

Apel·la a la consciència i a l'acció de l'espectador? Creus que els documentals com aquest són una bona eina de sensibilització? Creus que hauria estat més efectiu si hagués tractat alguns dels temes de manera diferent? Si és així, explica quins temes i com els hauries tractat.

Creus que l'audiovisual també es pot utilitzar per als afectes contraris? Creus que pot fomentar l'odi o el racisme?

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula**
Elements a considerar en l'ús responsable de documentals a l'aula

RELACIÓ AMB ELS PROTAGONISTES

Quina és la relació que estableixen els autors amb les persones que apareixen al documental? És honesta?

Creieu que les persones que apareixen al documental han donat el seu consentiment? Creieu que estarien d'acord amb la imatge que se'n dona?

Es respecta la privacitat de les persones que hi apareixen?

ESTRATÈGIES AUDIOVISUALS

Quines estratègies utilitza el documental per aconseguir el seu propòsit?

S'utilitzen recursos audiovisuals que tenen una funció espectacularitzadora? Per exemple, s'utilitzen moviments evidents de zoom? S'utilitzen primers plans de persones patint?

Creieu que aquests recursos són necessaris? Estan justificats?

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula**
Elements a considerar en l'ús responsable de documentals a l'aula

REACCIÓ DE L'ESPECTADOR

Què has sentit en veure el documental? Pots identificar les teves emocions?
T'has sentit identificat amb les víctimes?
T'has trobat alguna vegada amb alguna situació similar? Coneixes a algú que s'hi hagi trobat?

REPRESENTACIÓ DE REALITATS "LLUNYANES"- "PROPERES"

Creieu que els documentals de països llunyans són menys estrictes a l'hora de reproduir imatges de dolor?
Creieu que hi ha diferències en el tracte del patiment segons d'on sigui la realitat que es mostra?
Com són les imatges que mostren fam, pobresa o dolor a països del sud? Creieu que mouen a la solidaritat? Estan justificades? Perpetuen els estereotips?
Trobeu paral·lelismes entre la realitat que mostra el documental i la vostra realitat més propera?

POSICIONAMENT: OBJECTIVITAT-SUBJECTIVITAT

Quina és la posició dels autors del documental respecte a la realitat que mostra? Distant? Volgudament parcial? Pretén ser imparcial? Paternalista?
Creieu que s'ha de perseguir l'objectivitat? Cal intentar representar un equilibri d'opinions i punts de vista? O pel contrari, cal prendre partit?
És possible ser objectiu?

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula**
Elements a considerar en l'ús responsable de documentals a l'aula

ENFOCAMENT DELS DRETS HUMANS

Identifiqueu si el documental mostra alguna vulneració de drets humans. Quins drets es vulneren?

Coneixeu els articles de la Declaració Universal dels Drets Humans que s'hi refereixen? I els articles de la Constitució Espanyola als que corresponen? Saps si existeixen altres documents de Nacions Unides que tractin de forma més específica aquests drets?

Identifiqueu les persones que hi apareixen segons les considereu víctimes, responsables de les injustícies, gent aliena al que succeeix, gent aliena però responsable per omissió...

Reflexioneu sobre les causes d'aquesta violació. Es mostra desigualtat, discriminació, exclusió social, política o econòmica?

Identifiqueu models polítics i econòmics que no garanteixen els drets humans.

Reflexioneu sobre els efectes i conseqüències de les vostres actituds i formes de viure en les condicions de vida de les persones que mostra el documental.

Coneixeu quins instruments existeixen per a protegir els drets humans? Creieu que són necessaris per a garantir la pau, el desenvolupament i la democràcia? S'estan portant a la pràctica?

Proposeu formes per a defensar i protegir els drets humans i formes d'incidència a escala local i global.

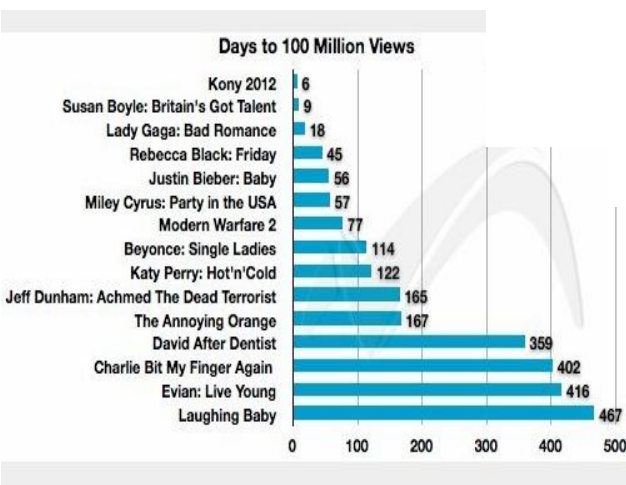
Heu participat en alguna forma de mobilització social per a la defensa dels drets tant a nivell local com global? En quines?

L'ús del documental a l'aula per promoure els drets humans i la solidaritat

- **Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula**
Mecanismes del llenguatge audiovisual i del contingut que utilitza el documental Kony 2012

- Lluita entre el bé i el mal.
- La història va d'allò proper a allò general, usa la primera persona.
- Tanca amb una crida a l'acció i data de caducitat.
- Molta presència de nens i nenes.
- Narrativa molt moderna, la gent jove s'hi pot sentir identificada.
- Usa el llenguatge del reality, amb fragments íntims de la vida del protagonista, flashbacks, flashforwards per mantenir l'atenció.
- Copia llenguatge de videos que han tingut èxit a la xarxa (la vida de l'excombatent s'explica a través de la pàgina de Facebook).
- Disseny dels logos i samarretes molt bo.
- Molt domini del ritme audiovisual: pujades i baixades, pauses i cops.
- Autorreferencial: inclou memes, constants mencions a Fb, crida a l'autorèplica.
- Element amb "ganxo": masses fent coses alhora: llençant consignes, emocions col·lectives.
- Primers plans de persones mostrant emocions.
- Copia el llenguatge electoral d'Obama per a cridar l'atenció. Copia el llenguatge de guerrilla.
- Usa l'argument de l'autoritat que funciona tan bé en anuncis i fòrums d'internet (Cort Penal Internacional.)

- Surten personatges famosos.
- És llarg, en principi un inconvenient, però transmet la sensació d'haver vist quelcom important.
- Tot està explicat per a nens. Literalment.
- Hi ha naixements, morts, violència, segrestos, mutilacions, violacions. Escenes èpiques.
- L'inici i el final són "optimistes". No és depriment ja que crida a l'acció. El contingut dur s'explica amb flashos ràpids. El seu efecte és multiplica.
- Juga al 'life changing'. Explica una cosa que fins llavors no sabies i que et farà veure la vida d'una manera diferent (és una de les claus dels videos virals).

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Compromís i responsabilitat en l'ús del documental a l'aula**

Mecanismes del llenguatge audiovisual i del contingut que utilitza el documental Kony 2012

- Afalaga al receptor constantment.
- Existeix material de marketing: pulseres, suport simbòlic.
- Dóna instruccions clares: Comparteix! Dóna!
- Resum: El video provoca una emoció que incita a l'acció i a la rèplica. Si no provoqués res, o provoqués tristesa, no funcionaria.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Pistes pràctiques per començar a utilitzar documentals i promoure la Solidaritat i els Drets Humans**

A continuació presentem una taula que resumeix una sèrie de pautes o orientacions que poden facilitar el treball a l'aula amb documentals i audiovisuals en general.

La intenció del formulari és que serveixi de guia inicial per al disseny d'alguna intervenció o exercici amb alumnat per al visionat d'un documental i la seva posterior anàlisi.

També se suggereix vincular el visionat i la intervenció a altres activitats de l'aula i de l'àrea, matèria o cicle de l'alumnat.

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

• Pistes pràctiques per començar a utilitzar documentals i promoure la Solidaritat i els Drets Humans

PREPARACIÓ	
- Definir el marc curricular i competencial en que es durà a terme l'activitat. - Formular els objectius de l'activitat. - Escollir el material audiovisual i el tipus d'activitat adequada per a assolir l'objectiu (plantejar els criteris de selecció: destinataris, objectius, continguts, finalitat didàctica). - Determinar l'espai i el temps en que es durà a terme l'activitat. - Preparar el material i la logística necessària. - Definir quina actitud volem potenciar per part dels alumnes. - Definir la dimensió d'anàlisi en què es vol treballar (narratiu, formal, expressiu, subjectiu).	
ABANS DEL VISIONAT	
- Presentar l'audiovisual i l'activitat. - Presentar l'autoria (abans o després del visionat, segons es cregui convenient). - Contextualitzar el tema (si es creu convenient). - Preguntar el que se sap prèviament sobre el tema i anotar-ho (si es creu convenient). - Centrar l'atenció de l'alumnat (per exemple, donant eines per a guiar l'observació). - Motivar els alumnes (per exemple, relacionant el tema amb una notícia d'actualitat).	
DURANT DEL VISIONAT	
- Assegurar unes bones condicions de visionat i d'aprenentatge (per exemple: distància amb la pantalla, il·luminació, qualitat de l'àudio, etc). - Visionar l'audiovisual (durant el visionat, l'actitud del professorat és clau, propiciant un ambient d'aprenentatge). - Actuar sobre l'audiovisual (per exemple: aturant-lo, comentant-lo, repetint escenes).	
DESPRÉS DEL VISIONAT	
- Recollir les primeres impressions i reaccions (tant des de la raó com des de les emocions). - Formular preguntes de comprensió general. - Identificar lloc, temps, personatges, problemàtica. - Identificar autoria, intencions. - Identificar elements del llenguatge audiovisual. - Buscar paral·lelismes entre la realitat presentada a l'audiovisual i la pròpia realitat. - Formular preguntes concretes i respondre-les individualment o bé en grup. - Posar en comú les respostes. - Fer una anàlisi crítica sobre el documental, interpretar la intencionalitat de les autores. - Generar un debat a partir de les diferències d'opinions. - Confrontar el contingut après amb els coneixements previs sobre el tema (que s'han anotat prèviament). - Relacionar el contingut amb altres materials i textos d'altres disciplines. - Realitzar una activitat fora de l'aula (per exemple, gravar un vídeo sobre un tema relacionat o fer un treball de camp com ara sortides, cerca de bibliografia...).	

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Material de suport. Referències**

Vídeos:

"Proverbio chino" (2006) Javier San Román (10 min)

<http://www.youtube.com/watch?v=Q-liYp2HmRQ>

"Nana" (2003) José Javier Rodríguez Melcón (3 min)

<http://www.youtube.com/watch?v=EyurhSZn6Pk>

"Hiyab" (2006) Xavi Sala PC (8 min)

http://www.youtube.com/watch?v=1OTcXyEhr_o

"Strangers" (2004) Erez Tadmor y Guy Nattiv (7 min)

<http://www.youtube.com/watch?v=RpjHSiQLPmA>

"El tren de las moscas" (2010) Fernando López Castillo
y Nieves Prieto (15 min)

<http://www.youtube.com/watch?v=qQLFJGp9AMo>

"On the line" (2009) Jon Garaño (11 min)

http://www.dailymotion.com/video/xpezbl_on-the-line-de-jon-garano-vose_shortfilms

"Offside" (2005) Erez Tadmor y Guy Nattiv (7 min)

<http://www.youtube.com/watch?v=TYIxBRA5qjA>

Bibliografía i Documents:

"Cinema i educació. El cinema a l'aula de primària i secundària" Ramón Breu i Alba Ambrós

"El cine como recurso didáctico: Aplicación a la ciudadanía". Rafael Cano López

"Cine y modelo ORA". Joaquín V. González

"Altres usos didàctics i d'organització del mitjà viodeogràfic" en « Els audiovisuals a l'aula. El vídeo. Estratègies i recursos didàctics » ; Roger Llovet, Aurora Maquinay, Anna Vera. Generalitat de Catalunya.

"El filme como documento de trabajo escolar". Cuadernos de Pedagogía, diciembre, 1995. M. Coll, M. Selva y A. Solà.

"Guia d'educació i drets humans", Amnistia Internacional.

" El Audiovisual y la Educación para el Desarrollo". Fundació Mainel

"Guia Contrast. Estratègies didàctiques per a l'ús de l'audiovisual". Associació Contrast.

"El cine en el universo de la ética. El cine-fórum". Javier González Martel, Anaya, Madrid, 1996.

"Asi te ha manipulado el video de Kony 2012". Delia Rodríguez, El País 12-03-2013

"Blanco salva a negro. Kony 2012: matices sobre su visión simplista". De Jose Miguel Calatayud, El País. 09-03-2013

Web d'Edualter.org <http://edualter.org/material/nicaragua/>

Diario oficial de la Generalitat de Catalunya. decret 143/2007 de 26 de juny

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Material de suport. Referències**

Material didàctic

Us adjuntem altres materials didàctics relacionats amb les temàtiques de la campanya “més a prop, coneixement, compromís, cooperació” que han estat escollits per ajudar-vos a treballar els drets humans a l'aula.

Relacionat amb els DDHH

Drets Humans, material didàctic. Amnistia Internacional

<http://www.amnistiacatalunya.org/edu/material/material-cat.html>

-Banc de recursos per a la construcció de pau. Escola de Cultura de Pau

http://escolapau.uab.cat/index.php?option=com_content&view=article&id=187:educacion-para-la-paz&catid=70&Itemid=93&lang=ca

-Sin Excusas 2015. Campanya consorci

<http://www.sinexcusas2015.org/recursos/materiales>

Dret a l'Alimentació

-No et mengis el Món. Entrepobles, l'Observatori del Deute en la Globalització, la Xarxa de Consum Solidari i Veterinaris Sense Fronteres

<http://www.noetmengiselmon.org/spip.php?rubrique4&lang=ca>

-Alimentar el món per transformar el planeta. Xarxa de consum solidari

<http://www.xarxaconsum.net/ca/recursos/didac/alimentar.html>

-Materials i recursos per a la Sobirania Alimentària. ASAC

<http://asapcatalunya.wordpress.com/>

Dret a l'Aigua

-Aigua i desenvolupament. Intermon-Óxfam

<http://www.intermonoxfam.org/es/page.asp?id=2285>

-L'aigua al segle XXI. Unescocat

<http://www.unescocat.org/aigua/index.html>

-Recull de recursos per treballar l'aigua. XTEC

<http://www.xtec.cat/serveis/crp/b7990103/recursos/aigua/aigua.htm>

Dret a la Salut

-Campanyes Dret a la Salut. Farmamundi

<http://www.farmaceuticosmundi.org/farmamundi/index.php?opcion=estaticas&id=134>

-Salut per a tothom. Unicef

http://www.enredate.org/cat/publicacions/salut_per_a_tothom_quadern_dactivitats_per_a_educacio_secundaria

-Drets sexuals i reproductius. Aj.Barcelona

<http://w110.bcn.cat/Dones/Continguts/Documents/CatlegRecursos2013.pdf>

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

- **Material de suport. Referències**

Material didàctic

Dret a l'Educació

-Campanya Mundial per l'Educació. Consorci

<http://www.cme-espana.org/>

-Recursos educatius. Educació Sense Fronteres

<http://www.educacionsinfronteras.org/es/15911>

Links de recursos

Per nodrir i complementar la feina dels i les docents us recomanem que visiteu els següents bancs pàgines web amb recursos didàctics

Banc de Recursos de Materials Didàctics:

-Edualter. Xarxa de Recursos sobre l'educació per la Pau, el Desenvolupament i la interculturalitat

<http://www.edualter.org/index.ca.htm>

-Fundació Quepo. Vídeo Social

<http://www.quepo.org/ca/>

-FCONG

<http://www.fcong.org/fcong/>

-CeDRe- Centre de Recursos per la Pau i la Solidaritat.

<http://www.solidaries.org/index.php?page=fons-bibliografic-i-audiovisual-sobre-cooperacio-i-solidaritat>

Altres recursos d'interès:

-Diccionario de Acción Humanitaria i Cooperación al Desarrollo de Hegoa:

<http://www.dicc.hegoa.ehu.es/>

-Escola de Cultura de Pau

<http://escolapau.uab.cat/index.php>

-Compasito

<http://www.eycb.coe.int/compasito/>

Web de l'exposició Més a prop, coneixement + compromís + cooperació

L'ús del documental a l'aula per promoure
els drets humans i la solidaritat

Autoria:

**María Alcazar, Jordi Oriola,
Mariano Matamoros**

Coordinació:

Edualter

edualter@pangea.org

[@edualter](#)